

MARTINA BODNÁROVÁ, JAZYK EXORCISTOV. VYMEZDZENIE A OPIS KOMUNIKAČNÉHO SUBREGISTRA, Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta, 2020, 229 s.

Martina Bodnárová, *The language of exorcists. Definition and description of the communication sub-register*

Na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Preszowskiego od kilku lat publikowane są ciekawe i znaczące prace z zakresu teolingwistyki, np. recenzowana przeze mnie w XXIX (2020) numerze „Stylistyki” praca Anny Petrikovej *Náboženský diskurz. Rečové stratégie a taktiky v homiliach*. Do tego nurtu należy też prezentowana tu monografia Martiny Bodnárovej, adiunkta w Instytucie Słowacystyki i Studiów Medialnych Uniwersytetu Preszowskiego. Autorka wybrała jako przedmiot swoich analiz język dziewięciu słowackich księży egzorcystów. Za punkt wyjścia przyjęła założenia teolingwistyki, „połączenia lingwistyki z teologią w badaniach nad specyficznymi zjawiskami związanymi z użyciem języka w ramach różnych religii, kościołów, wspólnoty wiernych, rytuałów religijnych, sytuacji komunikacyjnych i tekstów” (s. 30). Ta interdyscyplinarna nauka dobrze już funkcjonuje w Niemczech, w Polsce i w Czechach, a praca słowackiej badaczki także dobrze wpisuje się w ten kierunek. W jej obrębie Bodnárová wskazuje jako centralne pojęcia *sacrum*

i *profanum*, a z kolei pojęcie *infernum* jest kluczowym elementem języka egzorcystów w słowackim językowym obrazie świata.

Do opisu badanych tekstów Autorka zastosowała koncept rejestru komunikacyjnego przejętego z literatury anglosaskiej przez słowacką lingwistkę Danielę Slančovą i innych słowackich językoznawców. Język egzorcystów traktuje jako subrejestr w ramach szerszego rejestru obejmującego język kazań (język kaznodziejski). Przy takim założeniu zasadne więc jest pytanie, co wyróżnia i charakteryzuje rejestr egzorcystów (egzorcystyczny) w ramach nadrzędnego rejestru kaznodziejskiego, a w dalszej kolejności ważne jest wyodrębnienie indywidualnego stylu każdego z egzorcystów. Tak zarysowane w trzech pierwszych rozdziałach podstawy teoretyczne są punktem wyjścia do teolingwistycznej analizy materiału badawczego, który stanowią 32 jednostki – są to niemal wyłącznie spontaniczne monologi zróżnicowane gatunkowo: od kazań, homilii i katechez, przez wykłady, aż po wideoblogi, które łącznie obejmują ponad 13 godzin nagrań i zawierają ponad 80 tysięcy wyrazów. Księża – wymienieni z imienia i nazwiska – reprezentują Kościół grekokatolicki (5 osób) i rzymskokatolicki (4 osoby).

Obszerny rozdział czwarty (*Jazyk exorcistov cez prizmu individuálneho personálneho štýlu*) to zapowiadzana w tytule monografii analiza „produktów” językowych poszczególnych księży. Autorka uściśla tu zastosowany w pracy termin „egzorcysta”, który w znaczeniu *sensu stricto* odnosi się tylko do siedmiu kapłanów (są lub byli egzorcystami), natomiast dwóch z nich włączyła do tej grupy ze względu na pojawianie się w ich kazaniach elementów języka egzorcystów. Każdy z dziewięciu podrozdziałów ma ciekawy tytuł będący charakterystyką kapłana i jego języka, np. egzorcysta-psycholog, egzorcysta-ironista z cechami języka dzieci, egzorcysta-trzeźwy charyzmatyk, kaznodzieja-terapeuta walki duchowej, a w każdym podrozdziale Autorka zamieściła na początku osobiste reminiscencje ze spotkań z kapłanami jako słuchaczka ich kazań bądź tylko słuchaczka ich nagrań. Przybliży też ich życiorysy i dotychczasowe dokonania kaznodziejskie. Następnie omawia styl indywidualny poszczególnych egzorcystów, co trudno tutaj streszczać, odniosę się więc do końcowego podsumowania całości zanalizowanego materiału. Bodnárová omawia kolejno gatunki preferowane przez egzorcystów, które nie różnią się zasadniczo od gatunków kaznodziejskich, takich jak wspomniane wyżej kazanie, homilia, katecheza, wideoblog, ale proponuje wyróżnienie odrębnego gatunku – homilia egzorcystyczna, a do typowych tematów egzorcystycznych

zalicza opętanie i jego objawy, konkretne doświadczenia z przeprowadzonego egzorcyzmu, zjawiska o negatywnej korelacji z egzorcyzmami, takie jak okultyzm, muzyka satanistyczna (wystąpiła tylko u jednego z egzorcystów), różne irracjonalne realia, obciążenia dziedziczne. Egzorcystyczny subrejestr komunikacyjny ma swoje charakterystyczne cechy kompozycyjne, a jedną z nich jest wplatanie do narracji osobistych doświadczeń egzorcystów. Można go też opisać przez pryzmat płaszczyzn językowych i tu najistotniejsza okazała się płaszczyzna morfologiczna i leksykalna, a badania frekwencyjne wykazały, że u wszystkich kapłanów dominują: rzeczownik *duch*, rzeczownik *diabol* (diabeł), kolokacja *zlý duch*, przymiotnik wartościujący *zlý* (zły) i czasowniki performatywne *požehnat'/požehnávat'* (pobłogosławić/błogosławić) – *preklat'/preklínat'* (przekląć/przeklinać). Oprócz tych ostatnich Autorka wymienia jeszcze kilkanaście innych czasowników performatywnych wraz z informacją o ich frekwencji u poszczególnych kaznodziejów.

Jednym z najistotniejszych dowodów na funkcjonowanie odrębnego subrejestru jest możliwość wyznaczenia typowej dla niego leksyki. W przypadku badanego subrejestru Bodnárová wydzieliła kilka jej grup: a) określenia odsyłające do bytów ze sfery *infernium*, np.: *diabol*, *Zlý*, *satan/Satan*, *démon*, *sily* (siły), *zlý duch*, *padlý anjel* (upadły anioł), *duch urazenosti* (duch obrazy); b) określenia odsyłające do różnych negatywnych praktyk, np.: *kliatba* (klątwa), *okultizmus* (okultyzm), *satanizmus* (satanizm), *veštenie* (wróżenie), *biela/čierna mágia* (biała/czarna magia); c) określenia odsyłające do ról społecznych przeciwstawnych wobec egzorcystów, np.: *bosorka* (czarownica), *liečiteľ* (uzdrowiciel), *veštica* (wróżka); d) określenia różnych negatywnych zjawisk jako efektu danych negatywnych praktyk, np.: *obťažovanie* (nękanie), *posadnutie* (opętanie), *útlak* (ucisk), *triky diabla* (triki diabła); e) określenia przedmiotów używanych w danych negatywnych praktykach, np.: *červená šnúrka* (czerwona nitka), *anjelské karty* (anielskie karty), *horoskop*; f) określenia pozytywnych praktyk jako środka terapeutycznego przeciw negatywnym skutkom danych negatywnych praktyk, np.: *exorcizmus* (egzorcyzm), *modlitba oslobodenia* (modlitwa wyzwolenia), *vyháňat' duchov* (wypędzać duchy). Przywołane tu określenia i związki wyrazowe Autorka porządkuje w końcowej części rozdziału w formie słowniczka. Podobnie porządkuje też w formie tabel wiele informacji statystycznych dotyczących indywidualnego stylu poszczególnych egzorcystów. W podsumowaniu nie wspomina już o cechach prozodycznych języka kaznodziejów, ale w poszczególnych podrozdziałach

charakteryzuje indywidualne jego cechy, bo przecież zajmuje się językiem mówionym, pisze więc o typowej dla każdego z kapłanów intonacji, sile głosu, pauzach.

Recenzowana monografia ma wszelkie walory publikacji naukowej, zainteresuje zapewne i językoznawców, i teologów, ale też atrakcyjnie łączy precyzyjność i ścisłość analizy (opartej na bogatej literaturze przedmiotu) z indywidualnym potoczystym stylem i emocjonalnym stosunkiem do obiektu badań, co pozwoli po nią sięgnąć także niespecjalistom, a w lekturze może im pomóc słownik użytych w pracy terminów lingwistycznych.

MARIA PAPIERZ*

---

* Uniwersytet Jagielloński, Kraków, Polska, maria.papierz@gmail.com